

Οι Εβραίοι της Ελλάδας: Ιστορία, αντισημιτισμός και συλλογική μνήμη

Θα αρχίσω με ένα ερώτημα, που ακούγεται συχνά στα μουσεία μας, ιδιαίτερα από τα παιδιά: Από πότε ξεκινά η εβραϊκή παρουσία στην Ελλάδα; Ή διαφορετικά: Πότε ήρθαν οι εβραίοι στην Ελλάδα;

Το ερώτημα αυτό δεν είναι τόσο αθώο, όσο φαίνεται. Μερικές φορές υπονοεί ότι οι εβραίοι δεν είναι γηγενείς, ότι ήρθαν στην Ελλάδα από αλλού, ότι είναι «ξένοι». Εκφράζει την ξεπερασμένη και αντιεπιστημονική αντίληψη για το φυλετικό σχηματισμό των εθνών, από την οποία πηγάζει ο αντισημιτισμός και ο ρατσισμός γενικότερα.

Το εβραϊκό θρήσκευμα είναι ένα παμπάλαιο φαινόμενο στον ελληνικό χώρο. Η συναγωγή της Δήλου, τα ερείπια της οποίας αναδείχθηκαν σε ανασκαφές, οικοδομήθηκε πριν από δύο χιλιάδες χρόνια, ενώ την ίδια περίπου εποχή οι Πράξεις των Αποστόλων αναφέρουν συναγωγές –και άρα οργανωμένες εβραϊκές κοινότητες- στη Θεσσαλονίκη, στη Βέροια, στην Αθήνα και την Κόρινθο. Αρχιτεκτονικά μέλη από μεταγενέστερη συναγωγή της Κορίνθου, της παλαιοχριστιανικής εποχής, σώζονται στο αρχαιολογικό μουσείο της πόλης αυτής.

Οι πηγές είναι γεμάτες από μικρές ιστορίες. Για παράδειγμα, πριν από δύο χιλιάδες χρόνια συναντήθηκαν στην Κόρινθο δύο εβραίοι νηματουργοί και ράφτες. Εργάζονταν με πρώτη ύλη κατσικίσια τρίχες, με τις οποίες κατασκεύαζαν σκηνές. Ήταν ο Παύλος από την Ταρσό της Κιλικίας, που δίδασκε μια νέα θρησκεία στους εβραίους της πόλης, και ο Ακύλας

από τον Πόντο, που είχε προηγουμένως μεταναστεύσει στη Ρώμη, από όπου διώχθηκε όμως, ως χριστιανός, και κατέφυγε στην Κόρινθο.

Μικρές ανθρώπινες ιστορίες για την παρουσία εβραίων περιέχουν πολλές επιγραφές από την ηπειρωτική και νησιωτική Ελλάδα, οι οποίες χρονολογούνται από τα τέλη του τέταρτου αιώνα προ Χριστού μέχρι το τέλος της βυζαντινής περιόδου. Σε μια σαρκοφάγο της Θεσσαλονίκης διαβάζουμε για κάποιον Ιακώβ, που ονομαζόταν και Ευτύχιος, ο οποίος κατασκεύασε την σαρκοφάγο όσο ακόμη ζούσε, για τον εαυτό του και τη σύζυγό του την Άννα, και όρισε ότι όποιος πείραζε την τελευταία του κατοικία θα έπρεπε να πληρώσει ένα μεγάλο ποσόν στις συναγωγές της πόλης, απόδειξη ότι η εβραϊκή κοινότητα είχε πάνω από μία συναγωγή και άρα είχε μεγαλώσει.

Οι εβραϊκές κοινότητες μεταβάλλονταν ανάλογα με τις πολιτικές καταστάσεις, τις οικονομικές συνθήκες αλλά και τις φυσικές καταστροφές. Για το λόγο αυτόν, μοιάζουν να εμφανίζονται και εξαφανίζονται στο πέρασμα του χρόνου. Η ασυνέχεια αυτή οφείλεται στα μεγάλα κενά που έχουν οι γνώσεις μας.

Έτσι, για μερικούς βυζαντινούς αιώνες, λείπουν εντελώς πληροφορίες όχι μόνον για τις εβραϊκές κοινότητες αλλά και για ολόκληρες περιοχές του ελληνικού χώρου. Συνήθως, μόνον να υποθέσουμε μπορούμε σε ό,τι αφορά την πολιτισμική επίδραση που είχαν οι χριστιανοί πάνω στους εβραίους και οι εβραίοι πάνω στους χριστιανούς. Εκείνο όμως που ξεχνάμε είναι ότι πολλοί εβραίοι από τους παλιούς κατοίκους της Ελλάδας, αυτούς που έζησαν από

τον 1^ο αιώνα και έπειτα, ασπάστηκαν στο χριστιανισμό, όπως αυτοί που αναφέρουν οι Πράξεις των Αποστόλων, και οι χριστιανοί απόγονοί τους συμβίωσαν για αιώνες με τους ολοένα και πιο μακρινούς συγγενείς τους, που είχαν παραμείνει εβραίοι.

Μερικές φορές οι βυζαντινοί αυτοκράτορες επέβαλαν στους εβραίους να κατοικούν σε ξεχωριστές συνοικίες, επιχειρούσαν δηλαδή να αποτρέψουν τον πολιτιστικό συγχρωτισμό και τις αμοιβαίες επιδράσεις με τους χριστιανούς. Αλλά αυτές οι απαγορεύσεις δεν αποτελούσαν κανόνα ούτε ήταν διαρκείς. Τον έβδομο αιώνα η Θεσσαλονίκη κινδύνευε από εξωτερικές επιδρομές. Σύμφωνα με την παράδοση, ο πολιούχος της άγιος Δημήτριος έκανε την εμφάνισή του πάνω στα τείχη. Κι όπως βεβαιώνει ο συντάκτης του αγιολογικού κειμένου, δεν τον είδαν μόνον οι χριστιανοί, αλλά και «εβραιόπουλα, αγνά ακόμη, στον τόπο κοντά στα αβαθή νερά». Με άλλα λόγια, χριστιανοί και εβραίοι επικοινωνούσαν μεταξύ τους και μοιράζονταν τις τοπικές παραδόσεις. Αλλά το κυριότερο είναι ότι η παράδοση αποκτούσε κύρος ακριβώς επειδή είχε τη μαρτυρία νεαρών εβραίων.

Ο Ευστάθιος, που ήταν μητροπολίτης της Θεσσαλονίκης τον δωδέκατο αιώνα, γράφει ότι πριν από τη δική του εποχή οι Θεσσαλονικείς εβραίοι κατοικούσαν συγκεντρωμένοι σε μια συνοικία, αλλά στη συνέχεια απέκτησαν το δικαίωμα του να επεκτείνουν τη συνοικία τους. Έτσι, οικοδόμησαν κτίρια σε κενά οικόπεδα, αλλά και κατοίκησαν σε οικήματα τα οποία προηγουμένως διέμεναν χριστιανοί. Ένα μετόχι της Μεγίστης Λαύρας του Αγίου Όρους είχε τα παράθυρά του

και την πίσω πόρτα του στην εβραϊκή συνοικία. Το 1300 γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη, και μάλλον στην συνοικία αυτή, ένα εβραιόπουλο που επρόκειτο να γίνει ηγούμενος της Μεγίστης Λαύρας και πατριάρχης στην Κωνσταντινούπολη, ο Φιλόθεος Κόκκινος. Φαίνεται ότι η γειτνίαση έπαιξε κάποιο ρόλο.

Σε άλλο κείμενό του ο Ευστάθιος κάνει λόγο για το εβραϊκό φύλο, το οποίο συμμετείχε στη ζωή της πόλης και ήταν πολυπληθές. Αλλού μας πληροφορεί ότι όταν οι Νορμανδοί πήραν τη Θεσσαλονίκη και την κράτησαν για τρεις μήνες, όλος ο πληθυσμός της πείνασε, εκτός από τους εβραίους.

Τον λόγο τον εξηγεί ο σύγχρονός του, ο περίφημος ραβίνος Βενιαμίν που ξεκίνησε από την Τουντέλα, που βρίσκεται στην περιοχή της Ναβάρρα, στην Ισπανία, και πραγματοποίησε ένα μεγάλο οδοιπορικό στην Ευρώπη, την Ασία και την Αφρική. Αυτός βρήκε στη Θεσσαλονίκη πεντακόσιες οικογένειες οι οποίες ασχολούνταν με τη μεταξουργία. Η μεταξουργία την εποχή εκείνη είχε τεράστια σημασία, διότι τα πολύτιμα μεταξωτά υφάσματα ήταν αναντικατάστατα δώρα, τα οποία επικύρωναν συμφωνίες ειρήνης και συμμαχίας ανάμεσα σε αυτοκράτορες. Η Θήβα, γράφει ο Βενιαμίν, είχε 2.000 εβραϊκές οικογένειες που ασχολούνταν με τη μεταξουργία. Πράγματι, ήταν μεγάλο μεταξουργικό κέντρο. Οι Νορμανδοί που είχαν κατακτήσει την Ιταλία απήγαγαν τους εβραίους μεταξουργούς της Θήβας και έτσι άρχισε η ανάπτυξη της μεταξουργίας στη χώρα αυτή. Φαίνεται ότι και η Θεσσαλονίκη ήταν μεταξουργικό κέντρο, χάρη στους εβραίους της.

Ο Βενιαμίν από την Τουντέλα περιηγήθηκε τον ελληνικό χώρο. Επισκέφτηκε την Κέρκυρα, την Άρτα, την Πάτρα, την Ναύπακτο, την Κόρινθο τη Θήβα και τη Θεσσαλονίκη, Μάλιστα, μας πληροφορεί ότι ο ραβίνος της Άρτας ονομαζόταν Ηρακλής. Την ίδια εποχή έζησε τουλάχιστον για ένα χρόνο στην Πάτρα ο λόγιος Αβραάμ μπεν Σαμουήλ Αμπουλάφια, ο οποίος έγραψε εκεί ένα βιβλίο πνευματικού μυστικισμού. Σε κάπως μεταγενέστερη εποχή ανήκει και ένα μεσαιωνικό χειρόγραφο της Παλαιάς Διαθήκης, στην ελληνική γλώσσα, αλλά με εβραϊκούς χαρακτήρες, που βρέθηκε στην Καστοριά. Φαίνεται ότι οι εβραίοι της πόλης αυτής ήταν τότε ελληνόφωνοι, αλλά δεν γνώριζαν την ελληνική γραφή, ενώ για θρησκευτικούς λόγους γνώριζαν την εβραϊκή γραφή. Έτσι, έγραφαν τα ελληνικά με εβραϊκούς χαρακτήρες.

Αυτές οι πληροφορίες μας δείχνουν ότι οι ελληνόφωνοι εβραίοι –που αποκλήθηκαν εκ των υστέρων «Ρωμανιώτες»- ήταν δεμένοι με τον ελληνικό χώρο πολύ πριν καταφθάσουν κυνηγημένοι από την Ιερά Εξέταση οι ομόθρησκοί τους από την Ισπανία, την Πορτογαλία, την Ιταλία, την Προβηγκία και άλλες περιοχές της Δυτικής Ευρώπης, από τα τέλη του δέκατου έκτου αιώνα και μετά.

Εκ των υστέρων, οι απόγονοι των προσφύγων αυτών αποκλήθηκαν Σεφαραδίτες, από τη λέξη Σεφαράντ, που στα εβραϊκά σημαίνει την Ισπανία, και αυτό διότι τα πολιτιστικά και γλωσσικά στοιχεία των Σεφαραδιτών επικράτησαν σταδιακά πάνω στους υπόλοιπους πρόσφυγες που κατέφθασαν από την Ευρώπη.

Ωστόσο, τον δέκατο έκτο αιώνα, όταν οι εβραίοι πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα, η οποία ήταν τότε τμήμα της οθωμανικής αυτοκρατορίας, διέφεραν μεταξύ τους, ως προς την καταγωγή, τη γλώσσα και τα έθιμα. Στη Θεσσαλονίκη οι οθωμανικές φορολογικές απογραφές καταγράφουν 28 κοινότητες, από τις οποίες δύο ρωμανιώτικες, μια γερμανόφωνη, η λεγόμενη Ασκεναζίμ στα εβραϊκά ή Αλαμάν στη γλώσσα της οθωμανικής γραφειοκρατίας. Υπήρχαν επίσης κοινότητες από τη Σικελία, την Ιταλία, την Πορτογαλία, την Προβηγκία και βέβαια από την Ισπανία.

Όπως γράφει ένας ραβίνος της εποχής εκείνης:

«Στη Θεσσαλονίκη καθένας μιλά στη γλώσσα του λαού του. Όταν οι πρόσφυγες έφτασαν μετά την εκδίωξή τους, σχημάτισαν κοινότητες ανάλογα με τις γλώσσες τους, Κανένας δεν αποχωρεί από την κοινότητά του ούτε εισέρχεται σε άλλη κοινότητα. Κάθε κοινότητα υποστηρίζει τους φτωχούς της και είναι ξεχωριστά εγγεγραμμένη στα βασιλικά μητρώα. Κάθε κοινότητα είναι σαν μια πόλη από μόνη της.»

Οι κοινότητες αυτές εκτελούσαν και φορολογικά καθήκοντα. Όπως συνέβαινε στο οθωμανικό κράτος, οι φόροι μιας πόλης μοιράζονταν στις βασικές θρησκευτικές ομάδες, εν προκειμένω εβραίους, χριστιανούς και μουσουλμάνους, και η κάθε ομάδα τους κατένειμε εσωτερικά, στις κοινότητες που την αποτελούσαν. Στη συνέχεια, κάθε κοινότητα κατένειμε τους φόρους στα μέλη της. Η διαδικασία αυτή δημιουργούσε παράπονα και οδήγησε στη διάσπαση ορισμένων κοινοτήτων και στη δημιουργία νέων, μέχρι να προκύψει ο αριθμός 28 που αναφέραμε, οπότε και συμφωνήθηκε ότι δεν

θα δημιουργηθούν νέες κοινότητες. Για παράδειγμα από τη σικελική προέκυψε η νέα σικελική κοινότητα, από την ιταλική η νέα ιταλική και ούτω καθεξής.

Συνέβαινε, επίσης η δυσαρέσκεια να ωθεί σε μαζική αποχώρηση και ένταξη σε άλλη κοινότητα. Όπως μας λέει πηγή της εποχής, "μερικά μέλη της ιερής κοινότητας Σαλόμ αποχώρησαν και προσχώρησαν στη συναγωγή της Προβηγκίας, ενός τόπου που ούτε οι ίδιοι ούτε οι πατέρες τους γνώρισαν ή φαντάστηκαν".

Γύρω στα 1530 οι 28 κοινότητες συμφώνησαν σε ένα ανώτατο όριο: Εφεξής, καμία δεν θα ξεπερνούσε το ένα δωδέκατο του εβραϊκού πληθυσμού.

Ο πυρήνας κάθε κοινότητας ήταν η συναγωγή της και τη διοίκησή της αποτελούσαν συνήθως εύποροι έμποροι. Αλλά οι πνευματικοί ηγέτες ήταν οι ραβίνοι.

Προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις πρακτικές ανάγκες της ζωής, οι ραβίνοι γνωμάτευαν πάνω σε επίκαιρα θέματα της εποχής τους. Οι γνωματεύσεις, οι περίφημες «ρεσπόνσα» είναι εκπληκτικές πηγές γνώσης για την ιστορία του ελληνικού χώρου. Ο γνωστότερος και σημαντικότερος συγγραφέας «ρεσπόνσα» είναι ο Σαμουήλ γιος του Μωυσή από τη Μεντίνα της Ανδαλουσίας, ο οποίος έζησε στη Θεσσαλονίκη τον 16ο αιώνα και έγραψε περίπου χίλιες γνωματεύσεις.

Μια από τις γνωματεύσεις του Σαμουήλ αφορούσε το ερώτημα τι πρέπει να γίνει αν οι συνθήκες υπό τις οποίες συνάφθηκε μια συμφωνία αλλάξουν τόσο πολύ, ώστε η εκτέλεση της συμφωνίας να καταστεί αδύνατη. Μια τέτοια

περίπτωση –που δείχνει την ανέχεια που επικρατούσε στον πληθυσμό τον 16ο αιώνα- αφορούσε κάποια φτωχή γυναίκα, που τα ποντίκια είχαν κατακλύσει το σπίτι της και απειλούσαν τη ζωή του μωρού της. Η γυναίκα αυτή παρακάλεσε τη γειτόνισσά της να της δανείσει τη μοναδική ποντικοπαγίδα της. Η γειτόνισσα τη λυπήθηκε και της δάνεισε την ποντικοπαγίδα για ένα βράδυ. Όμως, αντί για το ποντίκι, πιάστηκε στη φάκα η ουρά μιας γάτας, η οποία χάθηκε ουρλιάζοντας μέσα στο σκοτάδι, σέρνοντας μαζί της την ποντικοπαγίδα. Την άλλη μέρα οι δύο γειτόνισσες θρηνούσαν, η μία τη χαμένη παγίδα και η άλλη διότι δεν ήταν σε θέση να αποζημιώσει την απώλεια. Η «ρεσπόνσα» κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η ζημία έπρεπε να μοιραστεί διότι η γυναίκα που είχε δανειστεί την ποντικοπαγίδα δεν ήταν δυνατόν να προβλέψει αυτό το έκτακτο γεγονός.

Ο Σαμουήλ ντε Μεντίνα ήταν γνωστός και εκτός Θεσσαλονίκης. Στα μέσα του 16ου αιώνα, η ρωμανιώτικη κοινότητα της Πάτρας δεχόταν πιέσεις από τις δύο πολυπληθέστερες νεότερες κοινότητες των εβραίων, την ισπανική και τη σικελική. Ο κοινός ραβίνος των τριών κοινοτήτων ευνοούσε τους νεοφερμένους που ήταν και περισσότεροι. Διεκδικώντας την αυτονομία της, η ελληνόφωνη κοινότητα της Πάτρας έπεισε και τις άλλες να στείλουν αντιπροσώπους στη Θεσσαλονίκη και να ρωτήσουν τον Σαμουήλ τι έπρεπε να γίνει. Ο Σαμουήλ γνωμάτευσε ότι «αν και η ενότητα είναι καλή, κάθε κοινότητα πρέπει να θεωρείται πόλη από μόνη της», δηλαδή να είναι αυτόνομη.

Αλλά βέβαια οι εβραϊκές κοινότητες δεν ζούσαν μόνες τους. Στο πλαίσιο του οθωμανικού κράτους υφίσταντο την ιδεολογική επιρροή και καταπίεση του Ισλάμ. Είναι γνωστή η μαζική προσχώρηση τριακοσίων εβραϊκών οικογενειών στη μουσουλμανική θρησκεία τον 17^ο αιώνα, υπό τον Σαμπετάι Σεβή, ο οποίος αρχικά εμφάνισε τον εαυτό του ως Μεσία και στη συνέχεια έγινε μουσουλμάνος. Έτσι, προέλυψε ο σχηματισμός των ντονμέδων, δηλαδή μιας ομάδας που έφερε μουσουλμανικά εξωτερικά χαρακτηριστικά στη λατρεία, αλλά διατηρούσε σε μυστικιστικό επίπεδο στοιχεία της εβραϊκής θρησκείας. Οι ντονμέδες, που κυριαρχούσαν στην οικονομική ζωή, μάθαιναν την καταγωγή τους μόλις γίνονταν 18 ετών και ορκίζονταν να την κρατούν μυστική. Ήταν διαιρεμένοι σε τέσσερις ομάδες, ανάλογα με το ποιον αναγνώριζαν ως διάδοχο του Σαμπετάι Σεβή, οι οποίες δεν είχαν επιγαμίες μεταξύ τους.

Πέρα όμως από τη γνωστή αυτή περίπτωση, οι εξισλαμισμοί –που πολλές φορές ενείχαν και οικονομική σκοπιμότητα, αφού η φορολογία των μουσουλμάνων ήταν πολύ χαμηλότερη- αποτελούσαν συχνά καταφύγιο για φτωχούς και καταχρεωμένους χριστιανούς και εβραίους. Είναι ενδεικτικό ότι ένας στους τρεις μουσουλμάνους που κατοικούσαν στη Θεσσαλονίκη το 1568 είχε γεννηθεί εβραίος ή χριστιανός, χωρίς να υπολογίζουμε τι είχαν γεννηθεί οι πατεράδες τους.

Παρόλα αυτά, οι εβραίοι εξακολούθησαν να αποτελούν την πλειονότητα του πληθυσμού της Θεσσαλονίκης επί αιώνες. Και το χαρακτηριστικό αυτό κάνει τη Θεσσαλονίκη μοναδική στην νεότερη ιστορία.

Η ανάπτυξη του εξωτερικού εμπορίου υπό την προστασία των ευρωπαϊκών δυνάμεων δημιούργησε με τα χρόνια ισχυρές επιχειρηματικές οικογένειες. Τον δέκατο όγδοο αιώνα, επιχειρηματίες από την Ιταλία εγκαταστάθηκαν και αυτοί στη Θεσσαλονίκη για να συμμετέχουν στο εμπόριο της Ανατολής με τη Δύση. Χάρη στην αφθονία κεφαλαίων και γνωριμιών κατέκτησαν γρήγορα τα σκήπτρα του εμπορίου. Οι ντόπιοι τους ονόμασαν «Φράνκος» και τη συνοικία τους «φραγκομαχαλά». Οι «Φράνκος», δηλαδή οι οικογένειες Αλλατίνη, Μορπούργο, Φερνάντεζ, συνδεδεμένες με επιγαμίες μεταξύ τους, έκαναν τη Θεσσαλονίκη ένα σημαντικό κέντρο των διεθνών επιχειρήσεών τους, που εκτεινόταν από την Αφρική μέχρι το Λονδίνο και από τη Γαλλία μέχρι τη Ρωσία. Στις αρχές του εικοστού αιώνα το βιομηχανικό συγκρότημα των Αλλατίνι είχε πάγια κεφάλαια όσα όλες οι άλλες βιομηχανίες της πόλης μαζί.

Δεν ήταν βέβαια όλοι οι εβραίοι πλούσιοι. Κάθε άλλο. Δίπλα στους Φράνκος και τους εκατοντάδες μεσαίους και μικρούς εμπόρους, ζούσαν επί αιώνες οι χιλιάδες μεταφορείς του λιμανιού, οι εργάτες των εργαστηρίων, οι φτωχοί υφαντές, με συνθήκες ανέχειας που εντυπωσίαζαν τους περιηγητές. Όμως όλος αυτός ο κόσμος, λειτουργώντας με τους ρυθμούς και τους κανόνες που επιβάλλει η εβραϊκή θρησκεία, σταματούσε κάθε εργασία το απόγευμα της Παρασκευής και αντιμετώπιζε τις δυσκολίες με θυμοσοφία, που αποτυπώθηκε στις παροιμίες και τα τραγούδια του, τα περίφημα «καντίγκας» και τα «ρομανσέρος». Το Σάββατο η Θεσσαλονίκη ήταν απολύτως ήρεμη, το λιμάνι, οι αποθήκες και τα περισσότερα καταστήματα κλειστά.

Η μακραίωνη εβραϊκή παρουσία στην Ελλάδα διακόπηκε βάρβαρα με το Ολοκαύτωμα, στη διάρκεια της γερμανικής κατοχής. Εξοντώθηκαν 67.000 Έλληνες εβραϊκού θρησκευάτος, ποσοστό 87 0/0 του εβραϊκού πληθυσμού της Ελλάδας.

Στη γερμανοκρατούμενη Βόρεια Ελλάδα ο εκτοπισμός των εβραίων στο Άουσβιτς ξεκίνησε το Μάρτιο του 1943 και οι απώλειες ήταν τεράστιες. Αντίθετα, στην ιταλοκρατούμενη ως το Σεπτέμβριο του 1943 νότια Ελλάδα, ο εκτοπισμός των εβραίων πραγματοποιήθηκε το 1944. Έχοντας την εμπειρία της Βόρειας Ελλάδας, και χάρη στην αλληλεγγύη του χριστιανικού πληθυσμού και της αστυνομίας, αλλά και την εν τω μεταξύ ενδυνάμωση της αντίστασης, ένα μεγάλο μέρος των εβραίων απέφυγαν τον εκτοπισμό. Υπήρχαν βέβαια πολλοί παράγοντες που διαδραμάτισαν ρόλο, όπως η σύνθεση του χριστιανικού πληθυσμού, η πυκνότητα του εβραϊκού, ο βαθμός γλωσσικής ομοιογένειας και άλλοι, τους οποίους μελετούν οι ειδικοί.

Η διεκδίκηση και η διαφύλαξη της μνήμης

Σήμερα όχι μόνον θυμόμαστε, αλλά προσπαθούμε να διατηρήσουμε τη δημόσια μνήμη για τους εβραίους της Ελλάδας. Η δημόσια μνήμη δεν είναι απλώς ένα άθροισμα ιδιωτικών αναμνήσεων ούτε κατάλογος γεγονότων που επαναλαμβάνουμε σε κάθε επέτειο. Η μνήμη είναι κάτι που διεκδικούμε, ένας ιστορικός χώρος που πρέπει να οριοθετήσουμε και να διατηρήσουμε. Να καταπολεμήσουμε τη φυσική λήθη αλλά και την τάση του αναθεωρητισμού που

τείνει να επικρατήσει και να αμφισβητήσει την εβραϊκή παρουσία και την εβραϊκή γενοκτονία.

Ο αναθεωρητισμός ξεκινά από τη διαστρέβλωση των ιδιοτήτων του ελληνικού εβραϊκού πληθυσμού. Του αποδίδει χαρακτηριστικά ηττοπάθειας, με τον ισχυρισμό ότι οι εβραίοι οδηγήθηκαν ως πρόβατα στη σφαγή. Του αποδίδει επίσης χαρακτηριστικά τρίτου, σαν να ήταν οι εβραίοι ένα σώμα ξένο προς το ελληνικό έθνος. Αυτά τα χαρακτηριστικά αναπαράγουν από άγνοια ακόμη και άνθρωποι καλής πίστης. Ακούμε συχνά την έκφραση «Έλληνες και εβραίοι», ακόμη και σε τελετές που τιμούν τα θαύματα του Ολοκαυτώματος και προσπαθούμε πάντοτε να τονίσουμε ότι οι εβραίοι είναι Έλληνες, σαν όλους τους άλλους, με μόνη διαφορά τη θρησκεία.

Γι' αυτό φέραμε στο προσκήνιο το γεγονός ότι ο πρώτος ανώτερος αξιωματικός που έπεσε στο αλβανικό μέτωπο, ο συνταγματάρχης Μαρδοχαίος Φρεζής, ήταν εβραίος στο θρήσκευμα. Μεταφέραμε τα οστά του και τα ενταφιάσαμε στη Θεσσαλονίκη, ως ένδειξη τιμής στους εκατοντάδες εβραίους που έπεσαν στην Αλβανία και τους χιλιάδες που πολέμησαν.

Ο Φρεζής, που πολέμησε τόσο στους βαλκανικούς πολέμους όσο και στη μικρασιατική εκστρατεία, όπου συνελήφθη αιχμάλωτος και αρνήθηκε τη μεσολάβηση ομοθρήσκων του για να απελευθερωθεί, αν δεν απελευθερώνονταν όλοι οι συμπολεμιστές του, είναι ένα σύμβολο. Αν πάμε πιο πίσω στο παρελθόν, θα συναντήσουμε και τον γιατρό Δαβίδ Σιακή, αναγνωρισμένο μακεδονομάχο, όπως και τον Ιακώβ Σίδες, που χρημάτισε

διευθυντής της αστυνομίας Τρικάλων και ήταν επίσης μέλος του μακεδονικού κομιτάτου. Θα συναντήσουμε τον πρόκριτο των Ιωαννίνων, τον Δαβιτσόν εφέντη, χάρη στον οποίον απελευθερώθηκαν αντάρτες στην επανάσταση του 1878, αλλά και τον Ραφαήλ Μωυσή, πρόκριτο Βόλου, που λόγω της φιλελληνικής στάσης του υπέστη ακρωτηριασμό. Θα συναντήσουμε 200 εβραίους στρατιώτες στον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897 και 400 στους βαλκανικούς πολέμους, στους οποίους πρέπει να προστεθούν και άλλοι 70 που κατέφθασαν από την Αίγυπτο για να καταταγούν ως εθελοντές.

Στον ελληνοϊταλικό πόλεμο πολέμησαν περίπου 13.000 εβραίοι, από τους οποίους 340 ήταν βαθμοφόροι. Πεντακόσιοι ήταν οι νεκροί και αγνοούμενοι, 1.400 οι ανάπηροι. Δεν μιλάμε λοιπόν ούτε για «ξένους», ούτε για «πρόβατα που οδεύουν στη σφαγή».

Οι πρόσφατες έρευνες που περιλήφθηκαν στην έκθεση «Ο Συναγωνιστής», την οποία παρήγαγε το Εβραϊκό Μουσείο Ελλάδας, τεκμηρίωσαν την ευρεία συμμετοχή των εβραίων στην εθνική αντίσταση. Άλλη έρευνα που περιλήφθηκε στην έκθεση «Οι Καλοί Ποιμένες. Αρχιερείς και Αρχираβίνοι μπροστά στο Ολοκαύτωμα» έδειξε ότι όπου υπήρξε συνεργασία της ορθόδοξης Εκκλησίας με τις εβραϊκές κοινότητες και την Αντίσταση, ο εβραϊκός πληθυσμός σώθηκε σε μεγάλο βαθμό. Γνωστό παράδειγμα είναι η Αθήνα, όπου με τη γενναία στάση του ραβίνου Μπαρτζιλάι και τη συνεργασία αντίστασης, αστυνομίας και αρχιεπισκόπου, σώθηκε μεγάλο μέρος του πληθυσμού, με τρόπο που εμπύχωσε την αντίσταση του ελληνικού λαού.

Και φυσικά η Ζάκυνθος, όπου αποτράπηκε η εκτόπιση χάρη στον μητροπολίτη, το δήμαρχο και τη συνεργασία του ηγέτη του εβραϊκής κοινότητας. Το ίδιο ισχύει και για τη Χαλκίδα.

Τα τελευταία χρόνια έχουμε καταφέρει να αναπτύξουμε τις ιστορικές σπουδές για τους εβραίους της Ελλάδας, χάρη στην αναβίωση της Έδρας Εβραϊκών Σπουδών στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, αναβίωση που πετύχαμε με μεγάλες προσπάθειες. Οι ιστορικές σπουδές αφορούν την εκπαίδευση των φοιτητών αλλά και των εκπαιδευτικών πάνω στον πολιτισμό και την ιστορία των εβραίων της Ελλάδας και το Ολοκαύτωμα. Εκατοντάδες φοιτητές του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης έχουν πάρει ως μάθημα την ιστορία των εβραίων της Θεσσαλονίκης, ενώ στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων διδάσκεται επίσης ως μάθημα η ιστορία των εβραίων της Ελλάδας.

Εκτός από την Έδρα Εβραϊκών Σπουδών, φορέας ιστορικής έρευνας είναι το Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης, που ανήκει στην Ισραηλιτική Κοινότητα της πόλης και το οποίο πραγματοποίησε πρόσφατα τη δεύτερη επέκτασή του, με μεγάλη ανανέωση του περιεχομένου του. Το μουσείο αυτό είναι το δεύτερο εβραϊκό μουσείο στην Ελλάδα. Ιδρύθηκε το 2001 και έκτοτε παρουσίασε πολλές άγνωστες πτυχές της εβραϊκής Θεσσαλονίκης στις εκθέσεις και εκδόσεις ιστορικών τεκμηρίων που παρήγαγε. Επίσης, συγκέντρωσε αντικείμενα οικογενειών της πόλης που διασώθηκαν από το Ολοκαύτωμα. Διοργάνωσε συνέδρια και πολλά σεμινάρια για εκπαιδευτικούς, με κύριο αντικείμενο την τοπική ιστορία. Χάρη στη στήριξη της Ισραηλιτικής Κοινότητας και χορηγών

από όλο τον κόσμο είναι πλέον το μεγαλύτερο ιδιωτικό μουσείο της πόλης.

Πολύ πριν από το Εβραϊκό Μουσείο της Θεσσαλονίκης είχε ιδρυθεί στην Αθήνα το Εβραϊκό Μουσείο Ελλάδος, το οποίο συγκέντρωσε μουσειακά αντικείμενα από όλες τις εβραϊκές κοινότητες της Ελλάδας, κατέγραψε μετά από πολυετή προσπάθεια όλες τις εβραϊκές επιγραφές στον ελληνικό χώρο και διακρίθηκε στη διοργάνωση σεμιναρίων για τη διδασκαλία του Ολοκαυτώματος.

Η ιδιαίτερη γλώσσα των Σεφαραδιτών εβραίων, η ισπανοεβραϊκή, καθώς και η πλούσια μουσική τους παράδοση, βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος της Κοινότητας της Θεσσαλονίκης. Τέσσερα διεθνή συνέδρια, των οποίων εκδόθηκαν τα πρακτικά, αφιερώθηκαν στην ισπανοεβραϊκή, για την οποία ενδιαφέρονται χιλιάδες άνθρωποι σε όλο τον κόσμο. Καταβάλουμε μεγάλες προσπάθειες για να διδαχτεί η ισπανοεβραϊκή, η «λαντίνο» όπως τη λέμε, δεδομένου ότι σε αυτήν είναι συνταγμένη η πλούσια γραπτή παράδοση των Σεφαραδιτών της Ελλάδας και το ογκώδες αρχείο της εβραϊκής κοινότητας της Θεσσαλονίκης.

Η μουσική παράδοση των εβραίων της Ελλάδας έχει εξ ίσου μεγάλη σημασία με τη γλώσσα και υπογραμμίζουμε το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια ολοένα και περισσότεροι χριστιανοί μουσικοί ασχολούνται δημιουργικά μαζί της. Πρέπει εδώ να αναφέρω και τη χορωδία της Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης που δημιουργήθηκε το 1995, με σκοπό τη διατήρηση της μουσικής παράδοσης που έφεραν μαζί τους οι εξόριστοι από την Ισπανία πριν από 500

χρόνια. Η χορωδία έχει δώσει πολλές συναυλίες στο εξωτερικό και στην Ελλάδα και έχει τιμηθεί με διακρίσεις. Εκτός βέβαια από τη Σεφαραδίτικη μουσική παράδοση, υπάρχει και η μουσική παράδοση των ελληνόφωνων εβραίων, που οι πρόγονοί τους –όπως προανέφερα– κατοικούσαν στην Ελλάδα από τα πολύ παλαιά χρόνια και η οποία αναδεικνύεται με τη σύγχρονη έρευνα.

Η διατήρηση της μνήμης, της παράδοσης και του πολιτισμού των εβραίων της Ελλάδας απαιτεί προσπάθεια, διότι το Ολοκαύτωμα, ως οργανωμένη διαδικασία, είχε σκοπό να εξαλείψει όχι μόνον τους ανθρώπους, αλλά και τις μνήμες, τα μνημεία και τον πολιτισμό τους.

Πρέπει να σημειώσω, σχετικά με τη διατήρηση του Ολοκαυτώματος στη δημόσια μνήμη, ότι χάρη στις προσπάθειές μας, το 2004 καθιερώθηκε με ομόφωνη απόφαση της Βουλής η «Ημέρα Μνήμης των Ελλήνων Εβραίων Μαρτύρων και Ηρώων του Ολοκαυτώματος», η οποία τιμάται κάθε χρόνο στις 27 Ιανουαρίου. Πρόκειται για κρατική εκδήλωση, σκοπός της οποίας σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση του σχετικού νομοσχεδίου είναι η διαρκής υπόμνηση για το τι μπορεί να συμβεί αν η μισαλλοδοξία, το μίσος και η αδιαφορία γίνουν τα κύρια χαρακτηριστικά μιας κοινωνίας.

Στις προσπάθειες της Ελληνικής Πολιτείας επαφίεται και το πάγιο αίτημά μας για τον επαναπατρισμό των προπολεμικών αρχείων και κειμηλίων της Κοινότητας, τα οποία λεηλατήθηκαν επί Κατοχής και ένα μεγάλο τμήμα τους εξακολουθεί να παραμένει στην κατοχή ξένων χωρών. Πρέπει να σημειωθεί και η πρόσφατη απόφαση του

πρωθυπουργού Κυριάκου Μητσοτάκη για την υιοθέτηση από την Ελλάδα των ορισμών εργασίας για τον αντισημιτισμό και την άρνηση του Ολοκαυτώματος που έχει καθιερώσει η Διεθνής Συμμαχία για τη Μνήμη του Ολοκαυτώματος, στην οποία μετέχει και η χώρα μας.

Σχέσεις με Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας

Κανείς Εβραίος δεν μπορεί να ξεχάσει το Ολοκαύτωμα και τις διαχρονικές συνέπειές του. Σήμερα, 75 χρόνια μετά το Ολοκαύτωμα, οι σχέσεις των Ελλήνων εβραίων με την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας στηρίζονται στην αναγνώριση των συνεπειών της εβραϊκής γενοκτονίας και στην αμοιβαία προσπάθεια για τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης. Το σύγχρονο γερμανικό κράτος καταβάλλει εδώ και χρόνια συστηματικές προσπάθειες σε αυτήν την κατεύθυνση, με έμφαση:

Στη δημιουργία του Μουσείου Ολοκαυτώματος Ελλάδος (για την οποία θα αναφερθώ στη συνέχεια)

Στην καταπολέμηση του εντεινόμενου κύματος αντισημιτισμού, ρατσισμού και μισαλλοδοξίας.

Στην αποκατάσταση της Συναγωγής Μοναστηριωτών στη Θεσσαλονίκη αλλά και συναγωγών σε άλλες πόλεις.

Στο διαρκές εκπαιδευτικό σεμινάριο Ισραηλιτοπαίδων Ελλάδος που κάθε χρόνο καλύπτει τις ανάγκες της νεολαίας όλων των Εβραϊκών Κοινοτήτων της χώρας.

Στη στήριξη προγραμμάτων του Εβραϊκού Μουσείου Θεσσαλονίκης και του Εβραϊκού Μουσείου Ελλάδας.

Στην αναγνώριση της αδικίας που επί δεκαετίες εξαιρούσε τους Έλληνες επιζώντες του Ολοκαυτώματος από την παροχή οικονομικής υποστήριξης, μέχρι και το 2002. Τότε, μετά από πολλές συζητήσεις με τον Υπουργό Εξωτερικών της Γερμανίας κ. Joschka Fischer, άλλαξε το υφιστάμενο καθεστώς και έτσι οι Έλληνες επιζώντες του Ολοκαυτώματος συμπεριλήφθηκαν έστω και καθυστερημένα στα προγράμματα του οργανισμού Conference on Jewish Material Claims Against Germany. Όμως κάτι ανάλογο προσπαθούμε να ισχύσει και για την πρώτη μεταπολεμική γενιά, γι' αυτούς που βίωσαν την απώλεια και παράλληλα ανέλαβαν το έργο της συγκρότησης της ταυτότητας του σύγχρονου Εβραϊσμού, μετά τον όλεθρο.

Αντισημιτισμός

Τα τελευταία χρόνια βρισκόμαστε μπροστά σε μια διευρυμένη - σε έκταση και ένταση - αύξηση του αντισημιτισμού. Δυστυχώς παραδοσιακά αντισημιτικά στερεότυπα και θεωρίες συνωμοσίας επανέρχονται στο προσκήνιο. Ενέργειες όπως η βεβήλωση κοιμητηρίων, οι επιθέσεις σε συναγωγές, εβραϊκά πολιτιστικά κέντρα, μνημεία του Ολοκαυτώματος επηρεάζουν τη ζωή των Εβραίων και θέτουν υπό αμφισβήτηση τις αξίες των ελεύθερων, δημοκρατικών και χωρίς αποκλεισμούς

κοινωνιών. Οι δολοφονικές αντισημιτικές επιθέσεις σε Τουλούζη, Βρυξέλλες, Παρίσι, Κοπεγχάγη, τις ΗΠΑ, Γερμανία και αλλού, προκάλεσαν διάχυτο αίσθημα ανασφάλειας και ανέδειξαν την άμεση ανάγκη ενίσχυσης των προσπαθειών καταπολέμησης του αντισημιτισμού.

Οι αντισημιτικές ενέργειες που καταστρέφουν ή βεβηλώνουν τους τόπους αναφοράς στην εβραϊκή ζωή και το Ολοκαύτωμα – όπως συμβαίνει στη Ελλάδα - προκαλούν ιδιαίτερη ανησυχία καθώς υποδηλώνουν την αναβίωση του αντισημιτισμού σε χώρες όπου αναρίθμητοι Εβραίοι κάποτε έχασαν τη ζωή τους.

Στη χώρα μας το Τμήμα Θρησκευτικών Ελευθεριών και Διαθρησκευτικών Σχέσεων της Γενικής Γραμματείας Θρησκευμάτων δημοσιεύει από το 2014 την «Έκθεση για τα περιστατικά εις βάρος χώρων θρησκευτικής σημασίας». Η έκθεση για το 2016 κατέγραψε 5 αντισημιτικά περιστατικά, ενώ η αντίστοιχη του 2017 11 περιστατικά. Το 2018 τα περιστατικά έγιναν 14. Το 2019 γίναμε μάρτυρες της σχεδόν ολοκληρωτικής καταστροφής του μνημείου στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, δύο ημέρες πριν την Ημέρα Μνήμης του Ολοκαυτώματος (25/1/2019), μια αήθης πράξη πρωτοφανούς βιαιότητας σε έναν ιερό χώρο (προπολεμικά εβραϊκό νεκροταφείο-χώρος παιδείας σήμερα).

Δυστυχώς οι πηγές που τροφοδοτούν αυτή την κατάσταση, περνούν συχνά απαρατήρητες, διότι εκπορεύονται από το διαδίκτυο, που δίνει τόσο στην προβολή όσο και στην διάδοση του μισαλλόδοξου λόγου μια ανώνυμη, εύκολη και ανέξοδη διέξοδο. Σταδιακά οι αντισημιτικές θέσεις συνιστούν

τμήμα του δημόσιου λόγου και αναπαράγονται, συνήθως χωρίς να εκδηλώνεται δημόσια αντίδραση.

Υπάρχει μεγάλη απόσταση ανάμεσα στο να σκέπτεται κανείς αντισημιτικά και στο να κάνει τον κόπο να γράφει φράσεις εναντίον των εβραίων, ή έστω να τις αντιγράψει και να τις αναμεταδίδει. Αυτή η απόσταση έχει ήδη διανυθεί από εκατοντάδες Έλληνες στον διαδικτυακό χώρο και αναρωτιέται κανείς αν θα υπάρξουν επόμενα βήματα.

Δεν εννοώ ότι η ελληνική κοινωνία έγινε πιο αντισημιτική από όσο ήταν στο παρελθόν. Εκείνο που συνέβη είναι ότι απέκτησε καθρέφτη μέσα από το διαδίκτυο. Κοινωνικά και ιδεολογικά χαρακτηριστικά της, που απλώς τα υποπτευόμασταν, τώρα είναι διακριτά στο διαδικτυακό κάτοπτρο. Ο διάχυτος "ήπιος" (όπως έχει χαρακτηριστεί) ελληνικός αντισημιτισμός δεν είναι πλέον ένα αόριστο ρεύμα, αλλά ανάγνωσμα, άλλοτε αφελές και άλλοτε εξωφρενικό.

Πρόσφατη έρευνα του Τεχνικού Πανεπιστημίου του Βερολίνου απέδειξε ότι η εχθρότητα κατά των Εβραίων είναι πλέον «συστατικό κομμάτι της επικοινωνίας στο Διαδίκτυο». Το 2007 στα σχόλια ποιοτικών γερμανικών ιστοσελίδων υπήρχε ένα ποσοστό 8 ο/ο με αντισημιτικά μηνύματα, το ποσοστό αυτό έφτασε το 30 ο/ο το 2017, με τα μηνύματα να γίνονται όλο και πιο έντονα. Μάλιστα, ο αντισημιτισμός εκδηλώνεται σε ευρύτερο πολιτικό φάσμα και δεν περιορίζεται στον χώρο των νεοναζί και των ακροδεξιών.

Μουσείο Ολοκαυτώματος Ελλάδος

Γι' αυτούς του λόγους χρειαζόμαστε το Μουσείο Ολοκαυτώματος Ελλάδος, που είναι η πιο πρόσφατη και η πιο μεγαλόπνοη πρωτοβουλία από όσα προσπαθούμε να υλοποιήσουμε για την ενίσχυση της Μνήμης.

Η δημιουργία του Μουσείου Ολοκαυτώματος της Ελλάδος δεν είναι στοίχημα της Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης. Είναι στοίχημα της Θεσσαλονίκης και της Πατρίδας μας. Γι' αυτό και έχουμε τη βεβαιότητα ότι το στοίχημα έχει κερδηθεί.

Η ιδέα γεννήθηκε το 2013 και είχαμε την τύχη να συναντήσουμε ως εκπρόσωπο του Γερμανικού Κράτους τον Υφυπουργό Εξωτερικών κ. M. Roth ο οποίος, - παρά το γεγονός ότι στην πρώτη μας επικοινωνία δεν διαθέταμε ούτε σχέδια ούτε οικόπεδο – είπε πως «ναι αυτό είναι κάτι που μπορεί να προχωρήσει και θα είμαστε δίπλα σας για το υλοποιήσουμε».

Πράγματι, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας έχει αποφασίσει να χρηματοδοτήσει την ανέγερση του Μουσείου Ολοκαυτώματος της Ελλάδος με δέκα εκατομμύρια ευρώ. Άλλα δέκα εκατομμύρια ευρώ θα δοθούν από το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, ενώ η ελληνική κυβέρνηση θα συνεισφέρει με οκτώ εκατομμύρια ευρώ. Φυσικά θα απαιτηθούν περισσότερα χρήματα για την ολοκλήρωση και λειτουργία, αλλά ευελπιστούμε ότι θα έχουμε την συμπαράσταση και άλλων οργανισμών και προσωπικοτήτων.

Πρέπει να τονιστεί ότι αν στα πρώτα στάδια δεν εκδηλωνόταν η θερμή υποστήριξη του τότε Δημάρχου κ. Γ.

Μπουτάρη, αλλά και η απόφαση του ελληνικού σιδηροδρόμου να διαθέσει τη γη που θα χρησιμοποιηθεί, δεν θα είχαμε φτάσει μέχρι το σημείο να σχεδιάζουμε ένα μουσείο διεθνών προδιαγραφών, που να περιβάλλεται από ένα Μητροπολιτικό Πάρκο.

Αν και έχουμε ακόμα δρόμο μπροστά μας, το Μουσείο Ολοκαυτώματος δεν είναι πλέον μια ιδέα, αλλά ένα project που προχωρά.

Έχει ολοκληρωθεί η μελέτη βιωσιμότητας του οργανισμού καθώς και οι διαδικασίες για τη διαμόρφωση του Διοικητικού Συμβουλίου και της Γενικής Συνελεύσεως, η οποία θα απαρτίζεται από προσωπικότητες και εκπροσώπους φορέων διεθνούς εμβέλειας που θα επιβλέπουν τη συνολική λειτουργία του. Παράλληλα είναι σε εξέλιξη η επιλογή συνεργατών για να βοηθήσουν την Αστική Μη κερδοσκοπική Εταιρεία που θα επιβλέψει την ανέγερση των εγκαταστάσεων του Μουσείου.

Με την έκδοση του Προεδρικού Διατάγματος, με το οποίο καθορίστηκαν προδιαγραφές και όροι δόμησης, έχει ανοίξει ο δρόμος για την υλοποίηση του έργου πλησίον του Παλαιού Σιδηροδρομικού Σταθμού, ενός χώρου με αναντικατάστατο συμβολισμό για το Ολοκαύτωμα των Εβραίων της Θεσσαλονίκης, αφού ήταν η αφετηρία του μαρτυρικού σιδηροδρομικού ταξιδιού για τα στρατόπεδα Άουσβιτς - Μπίρκεναου.

Το Μουσείο θα λειτουργεί ως φάρος για τη διαρκή υπόμνηση των συνεπειών του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας, για την καταπολέμηση του αντισημιτισμού,

για την προάσπιση των δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών του ανθρώπου. Θα φωτίσει, μεταξύ άλλων, τα όσα βίωσαν οι Σεφαραδίτικες Κοινότητες την περίοδο του Ολοκαυτώματος, καθώς μέχρι σήμερα η παρουσίαση των γεγονότων επικεντρώνονταν κυρίως στις μεγαλύτερες κοινότητες της Κεντρικής Ευρώπης.

Τα μέσα για την επίτευξη των στόχων θα είναι η μόνιμη και οι περιοδικές εκθέσεις που θα επικεντρώνονται στην ιστορική διαδρομή των Εβραϊκών Κοινοτήτων της Ελλάδας και την καταστροφή τους. Επίσης, τα εκπαιδευτικά προγράμματα και η έρευνα για την εξέλιξη του ρατσισμού, καθώς και η δημοσιοποίηση των ευρημάτων της στο εκπαιδευτικό, ακαδημαϊκό και ευρύτερο κοινό.

Αν και έχουν γίνει σημαντικές πρόοδοι για την κατάρτιση των εκπαιδευτικών λειτουργών ως προς τη διδασκαλία του Ολοκαυτώματος, το Ολοκαύτωμα δεν γίνεται αισθητό στα σχολικά προγράμματα. Το ίδιο ισχύει και για τη μακράιωνη και πλειοψηφική εβραϊκή παρουσία στη Θεσσαλονίκη και τον εβραϊκό πολιτισμό. Οι ανάγκες αυτές συνδέονται άμεσα με την προτεραιότητα λειτουργίας του Μουσείου Ολοκαυτώματος.

Εκτός από τον κύριο σκοπό τους, το Μουσείο Ολοκαυτώματος και το μητροπολιτικό πάρκο έκτασης 140 στρεμμάτων που αναμένεται να δημιουργηθεί στον περιβάλλοντα χώρο, θα λειτουργήσουν ως παράγοντες για την αύξηση της τουριστικής κίνησης της πόλης αλλά και για την ανάπτυξη και βελτίωση της ευρύτερης περιοχής.

Τόσο ο προηγούμενος πρωθυπουργός Αλέξης Τσίπρας όσο και ο νυν πρωθυπουργός Κυριάκος Μητσοτάκης έχουν εκφράσει την στήριξη τους για την υλοποίηση του Μουσείου. Η τελετή θεμελίωσης, στο χώρο του Παλαιού Σταθμού από τον Πρόεδρο του Κράτους του Ισραήλ Ρούβεν Ριβλιν, τον Ιανουάριο του 2018, αλλά και η παρουσία του Πρωθυπουργού του Ισραήλ Μπέντζαμιν Νετανιάχου σε ειδική εκδήλωση για το Μουσείο Ολοκαυτώματος τον Ιούνιο του 2017, υπογραμμίζουν το γεγονός ότι η προσπάθεια είναι κοινή τόσο για τη χώρα μας όσο και για το Ισραήλ.

Σε μια περίοδο στην οποία η άνοδος του αντισημιτισμού συνοδεύεται από την όλο και συχνότερη χρήση ανιστορικών αναλογιών και την ηθελημένη διαστρέβλωση του Ολοκαυτώματος, η χώρα μας αφουγκράζεται τη φωνή των δεκάδων χιλιάδων πολιτών της που εκτοπίστηκαν και εξοντώθηκαν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης επειδή ήταν Εβραίοι. Τιμά τη μνήμη τους και αποζητά μέσα από το Μουσείο Ολοκαυτώματος της Ελλάδος τα όσα αυτοί βίωσαν να λειτουργήσουν ως δίδαγμα για τη νεότερη γενιά.